

Zuid-Afrikaanse zuivel weert zich met grootschalige bedrijven

Tekst en beeld: Jef Verhaeren

De Zuid-Afrikaanse melkveehouderij en zuivelsector ontwikkelen zich sinds de eerste vrije verkiezingen in 1994 in een vrije markt zonder subsidies. De regering is niet erg geïnteresseerd in landbouw maar wel in landhervorming ten voordele van de zwarte bevolking. Dit zorgt mede voor onzekerheid hoewel de landbouwsector vrij dynamisch blijft en proactief naar oplossingen zoekt om ook de zwarte bevolking te betrekken. We moeten daarom de melkveehouderij zien in een ruime, ook politieke context.

Melt en Johannes Loubser.

Grote, vaak verticaal geïntegreerde bedrijven die zelf verwerken, zoals Fair Cape Dairies, maken de dienst uit.

Zoals de meeste land- en tuinbouwbedrijven zijn ook de melkveebedrijven meestal grootschalig en vaak verticaal gestructureerd. Dat wil zeggen dat ze zelf voor de verwerking van de melk zorgen en diverse zuivelproducten op de markt brengen. Ook enkele grote internationale spelers zoals Parmalat, Danone en Nestlé, zijn er actief. Maar ook een Belgische toets van kwaliteit en smaak ontbreekt niet.

De Zuid-Afrikaanse landbouw en ook de veeteelt is gekenmerkt door de schaalgrootte van de bedrijven, meestal nog in blanke handen. De bedrijven zijn zeer groot, werken met veel personeel en nemen meestal ook de productie van voeder, de verwerking van de producten, de marketing, de huisvesting en zelfs voor een deel het onderwijs van de kinderen van de werknemers voor hun rekening. Vaak lijken ze op echte productiegemeenschappen. Vanaf 1994 probeert de overheid een landhervorming (land reform) te realiseren met het doel het landbouwareaal te herverdelen. Bedoeling is dat minstens 30 procent van het landbouwareaal in handen van zwarte Afrikanen komt. Tot vandaag werkt het niet. De meeste zwarten slagen er niet in te produceren en sommigen verhuren hun land gewoon aan blanke boeren. Veel grote - blanke - boeren proberen

daarom proactief zelf verschillende systemen uit om de zwarten te helpen produceren en mettertijd leiding te nemen. "Het is niet voldoende land te hebben, je moet ook kennis hebben en investeringsmogelijkheden. De banken vragen waarborgen", zei ons executive director De Wet Boshoff van de Zuid-Afrikaanse diervoederfederatie AFMA. "Het is moeilijk het beste model te vinden. Sommigen proberen het met coöperaties maar die moeten ook beheerd worden. Er is zeker een grote wil bij de boeren om iets te doen." Mmatlou Kalaba van de Universiteit van Pretoria beaamt dit. Meer dan 80 procent van het landbouwareaal is in handen van blanke landbouwondernemers, terwijl de blanken slechts 13 procent van de bevolking uitmaken. Door de deregulering werd het nog moeilijker voor kleine zwarte boeren. De landhervorming lost tot vandaag het probleem niet op. Slechts 7,5 procent van het areaal bestemd voor zwarten is overgedragen. Steun voor zwarte boeren is volgens Mmatlou Kalaba niet doeltreffend zonder begeleiding.

Melkveehouders en melkproductie

In 2015 werd in Zuid-Afrika 3,173 miljoen ton melk geproduceerd voor verkoop door 1,38 miljoen melkkoeien op 1.683 melkveebedrijven. De melkproductie is de afgelopen jaren geleidelijk gestegen. In 2008 bijvoorbeeld was dat 2,625 miljoen ton. In 2008 waren er nog 3.665 melkveebedrijven. Het gemiddeld aantal koeien per bedrijf was 399. De gemiddelde melkgift

Ook de Belgische smaak en kwaliteit wordt gewaardeerd en de faam gebruikt.

Het merk Fair Cape staat in Zuid-Afrika voor kwaliteit.

Zelfvoorzienend Zuid-Afrika

Zuid-Afrika is 1.219.602 km² groot. Het land heeft een kustlijn van 3.000 km en grenst aan Namibië, Botswana, Zimbabwe, Mozambique, Lesotho en Swaziland. Het heeft 7 klimaattypes, van mediterraan tot subtropisch en woestijnachtig. Er leven 55,91 miljoen mensen, waarvan 13 procent blanken.

Zuid-Afrika is zeer multicultureel en wordt gekenmerkt door veel interne migratie. Er zijn 11 officiële talen. Engels wordt vooral gebruikt voor officiële en commerciële communicatie. isiZulu wordt door 22,7 procent van de bevolking als moedertaal gesproken, isiXhosa is de tweede grootste met 16 procent, Afrikaans is goed voor 13,5 procent, Engels als moedertaal voor 9,6 procent.

Pretoria is de administratieve hoofdstad, Kaapstad de wettelijke, Bloemfontein de justitiële en het grondwettelijk hof zetelt in Johannesburg. Er zijn 9 provincies en Zuid-Afrika is sinds 1994 een constitutionele meerpartijdemocratie. De belangrijkste sectoren zijn mijnbouw en transport, energie, verwerking, toerisme en landbouw.

Slechts 12 procent van de oppervlakte van Zuid-Afrika kan gebruikt worden voor gewasproductie maar amper 22 van die 12 procent is echt vruchtbaar. De grootste beperkende factor is water. Gemiddeld valt er slechts 500 mm regen, dus ruim onder het wereldgemiddelde van 860 mm. 1,3 miljoen ha worden geïrrigeerd en 50 procent van het water in Zuid-Afrika wordt gebruikt voor de landbouw. De extreme droogte in 2014-2015 en 2015-2016 is dus een zeer grote handicap. Aangezien het daar zomer is als het hier winter is, slaan de jaarlijkse productiecijfers op het einde van het ene en het begin van het volgende jaar.

Zuid-Afrika is het enige Afrikaanse land dat zelfvoorzienend is voor voedsel. Voor veel belangrijke producten zoals melk, pluimvee, maïs, tarwe en groenten zit de zelfvoorziening rond de 100 procent. Voor citrusvruchten, suiker, subtropisch fruit, wijn en rundvlees is het land netto-exporteur. Voor deze producten is Zuid-Afrika een belangrijke speler op de wereldmarkt. Toch is de landbouw slechts goed voor 2 procent van het bnp en dat was voorheen heel wat meer. De Zuid-Afrikaanse akkerbouw is vandaag goed voor een productiewaarde van

4 miljard euro, de tuinbouw voor 5 miljard euro, en de dierlijke productie voor 17 miljard euro. Sinds 1994 (eerste democratische regering) is de landbouw niet meer gereguleerd maar overgelaten aan de vrije markt, waardoor ook de zelfvoorzieningsgraad is gedaald. Toch blijft de landbouw belangrijk, niet alleen omdat 638.000 mensen er officieel in werkzaam zijn. Naar schatting leven direct en indirect 8,5 miljoen mensen van de landbouw. De landbouwindustrie (toelevering en verwerking) is goed voor 20 procent van de bnp-bijdrage van de Zuid-Afrikaanse industrie. Het is de derde belangrijkste sector in dat opzicht, maar wat arbeid betreft de belangrijkste. De regering wil met haar Nieuw Groeiplan (GNP) 5 miljoen nieuwe jobs creëren tegen 2020, onder meer via programma's die commercieel georiënteerde kleinschalige landbouw moeten stimuleren. Daarvoor is steun voorzien voor kleine boeren die land verkrijgen via de landhervorming.

Er zijn in Zuid-Afrika een kleine 40.000 commerciële landbouwbedrijven (gemiddeld 1.350 ha) en 1,3 miljoen kleine bedrijfjes (meestal minder dan 1 ha). In 2013-2014 werd 14,25 miljoen ton maïs geproduceerd, in 2014-2015 slechts 7,28 miljoen ton, vooral wegens de droogte. Het areaal is echter sterk uitgebreid en in 2015-2016 werd 14,388 miljoen ton geproduceerd. In 2015-2016 werd ook 1,918 miljoen ton tarwe geproduceerd, 1,070 miljoen ton soja, 14,578 miljoen ton rietsuiker, 354.000 ton gerst, 162.000 ton sorghum, 90.000 ton aardnoten, 950.000 ton zonnebloemzaad, 105.000 ton koolzaad en verder nog wat luzerne, haver en droge bonen en 2,318 miljoen ton aardappelen. Eveneens in 2015-2016 werd 917.418 ton appels geproduceerd, 41.756 ton abrikozen, ruim 2 miljoen ton tafeldruiven, 438.925 ton peren, 203.611 ton perziken, 80.567 ton pruimen en verder ook nog gedroogde pruimen, ander gedroogd fruit, kersen, vijgen, aardbeien, watermeloenen, kweeperen avocado's, bananen, mango's en andere tropische vruchten. Datzelfde seizoen werd 905,5 miljoen liter goede wijn geproduceerd. Voeg daarbij nog eens 104.379 ton ananas, 1,383 miljoen ton sinaasappels, 323.358 ton citroenen en 384.350 ton grapefruits. Zuid-Afrika produceert ook 561.000 ton tomaten, 254.000 ton pompoenen, 387.000 ton groene maïs, 687.000 ton uien, 139.000 ton kolen, 214.000 ton wortelen en tal van andere groenten.

Wat de veeteelt betreft zijn er in Zuid-Afrika 13,4 miljoen runderen, waarvan 1,38 miljoen melkkoeien die samen 3,1 miljoen ton melk produceren. Er zijn 1,512 miljoen varkens, 10,722 miljoen schapen en geiten. Er wordt 1,704 miljoen ton pluimveevlees geproduceerd en 478.000 ton eieren. De consumptie van rundvlees bedraagt 21 kg/capita, die van varkensvlees slechts 4,8 kg/capita maar de pluimveeconsumptie bedraagt 40,04 kg kg/capita, die van eieren 27,74 kg/capita. ←

per koe over geheel Zuid-Afrika bedroeg in 2015 slechts 19,5 liter per dag. Dat cijfer moet volgens de sector omhoog. Er zijn trouwens zeer grote verschillen in melkgift.

De melkprijs bedroeg in 2015 35,7 euro/100 liter. Zo'n 50 procent van de melk wordt geproduceerd in de provincies Oost-Kaap en West-Kaap en nog eens 25 procent in KwaZulu-Natal. Gemiddeld produceren de commerciële melkveebedrijven 1,885 miljoen liter per jaar. De gemiddeld grootste bedrijven bevinden zich in Oost-Kaap. Belangrijkste verschil met de Europese, Amerikaanse en Canadese melkveehouderij is dat er niet alleen geen subsidies zijn maar ook geen beschermende regulering. Volgens Kevin Lang, een vooraanstaand melkveehouder en -verwerker, moet je in Zuid-Afrika minstens 500 koeien hebben om rendabel te zijn. Ook hij klaagt over de onzekerheid door het beleid.

De productiesystemen verschillen naargelang de regio. Waar er voldoende water is, grazen de koeien het jaar rond. Het grasland wordt meestal geïrrigeerd. Het is een mengsel van gras en klaver. Tijdens het melken krijgen de koeien nog 200 tot 250 g krachtvoeder per liter melk. Dat systeem komt vooral voor in Oost-Kaap. Elders, zoals in de West-Kaap, blijven de koeien op stal en wordt met TMR gewerkt. Ze worden meestal in loopstallen gehouden en krijgen kuilmaïs, soms gemengd met ander kuilvoeder, en 300 tot 400 g krachtvoer per kg melk. Deze koeien produceren meer dan 35 liter per dag, ruim boven het Zuid-Afrikaans gemiddelde dus.

In het midden van Zuid-Afrika zijn er ook gemengde systemen. Gemengde bedrijven met bijvoorbeeld melkkoeien, vleesrunderen en schapen zijn er steeds minder omdat die vaak te ver weg liggen en de melkophaling te duur is. De productie is in Zuid-Afrika zeer seizoensgebonden. Ze is het

In de melkstal worden alle koeien telkens automatisch gewogen en alle gegevens over hun gezondheidstoestand worden automatisch opgeslagen.

laagst tussen april en juli, in de herfst dus. Ze is het hoogst in de lente, dus tussen september en november. Dan wordt er 30 tot 40 procent meer melk geproduceerd dan in de herfst. De meest voorkomende rassen zijn Holstein, Jersey, Ayrshire en Guernsey.

Verwerking en handel

Er zijn in Zuid-Afrika 115 melkverwerkende bedrijven. In 2008 waren dat er nog 178. Volgens Melt Loubser, vice-voorzitter van de Zuid-Afrikaanse melkverwerkersorganisatie MILK SA en zelf ook producent werden melkverwerkende bedrijven vroeger onder invloed van de regulerende regering op de verkeerde plaatsen neergepoot. Dit maakte de overgang naar een vrije markt toe nog dramatischer. In Zuid-Afrika zijn er enkele grote verwerkingsbedrijven, die over geheel Zuid-Afrika actief zijn, zoals Parmalat, Nestlé, Danone en Clover. Het aantal regionale verwerkers groeit, vaak omdat de grote bedrijven hun melkophaling concentreren en dus in bepaalde regio's gaten laten. Daarnaast zijn er tal van grote melkveehouders die zelf verwerken, zoals het bedrijf Fair Cape van Melt Loubser en zijn familie. Er zijn weinig coöperaties hoewel heel wat pogingen worden genomen ook ondersteund door het beleid. De melkveehouders en de verwerking worden geconfronteerd met een overmacht van de vraag, de distributie dus. Slechts vier distributiebedrijven kopen samen 94 procent van de zuivel aan.

De zuivelconsumptie bedraagt slechts 35 kg/capita (voor de hele wereldbevolking is dat 11,3 kg en voor Europa 200 kg). 63 procent van de verwerkte producten zijn vloeibare producten, 37 procent geconcentreerde producten. Melkdrankjes kennen steeds meer succes. Van de hele melkplas wordt 40 procent verwerkt tot kaas, vooral harde kazen. Parmalat is met 28 procent de belangrijkste kaasproducent, Cover met 36 procent veruit de belangrijkste drinkmelkproducent, Danone met 41 procent de belangrijkste producent van yoghurt en zure melkproducten en Nestlé is marktleider met andere producten. Dalter is een belangrijke producent van Italiaanse kazen. Ook de Belgische smaak en kwaliteit wordt gewaardeerd en de faam gebruikt. DeliBelge is een belangrijke Belgische importeur van zuivelproducten en Fair Cape pakt zelf uit met chocomelk met Belgische chocolade.

De markt is niet alleen vrij binnen Zuid-Afrika, ook de invoertarieven zijn laag. Het land is dan ook netto-importeur voor zuivelproducten. In 2015 werd 69.363 ton zuivelproducten ingevoerd en 61.296 ton uitgevoerd. Zuid-Afrika voert vooral melkpoeder (24 procent in volume), geconcentreerd melk, wei (24 procent in volume), boter, kaas (24 procent in volume) en wrongel in en exporteert vooral yoghurt en botermelk (32 procent in volume), en melk en room (48 procent in volume).

Fair Cape

In 1875 startte de familie Loubser een boerderij op (Hoeve Welgemeend) in Durbanville in de provincie West-Kaap op zo'n 25 km van Kaapstad. In 1955 ging Eduard Loubser van de vierde Loubser-generatie zich specialiseren in melkvee, tarwe en wijn. Er waren toen 64 koeien op het bedrijf en de melk werd geleverd aan grote verwerkingsbedrijven. In 1995, na de deregulering, stampten zijn 5 zonen even verderop een totaal nieuw bedrijf uit de grond onder de naam 'Fair Cape Dairies'. Vandaag wordt 2.500 ha land bewerkt en beschikt het bedrijf over 5.000 dieren. Driemaal per dag worden 2.500 Holstein-koeien gemolken, die dagelijks gemiddeld 40 liter melk geven, samen 88.000 liter. Er zijn ook 250 Ayrshire-koeien en er wordt geëxperimenteerd met 250 Jerseys. Alle koeien worden grootgebracht op het bedrijf zelf. Om competitief te zijn is het bedrijf verticaal gestructureerd. Het verwerkt zelf de rauwe melk en produceert maandelijks 1,5 miljoen liter verse melk, 1,5 miljoen liter langhoudbare melk, 1,2 miljoen liter yoghurt, 400.000 liter desserts en milkshakes en ook nog 1,2 miljoen liter fruitsap. Opvallend was de verpakking van de chocomelk, waarop de boodschap dat ze gemaakt was met Belgische chocolade meer aandacht krijgt dan het logo. Het merk Fair Cape is in Zuid-Afrika beroemd om z'n kwaliteit. Eén van de broers, Melt Loubser, is trouwens ondervoorzitter van de verwerkersorganisatie MILK SA en bestuurslid van de producentenorganisatie MPO. Fair Cape oogst ook nog 1.000 ha tarwe met een opbrengst van 4,5 ton/ha, 1.500 ha haver, lupinen en kuilmaïs en een geïrrigeerde wijngaard van 100 ha, waarop 3 variëteiten wijndruiven staan: cabernet sauvignon, de typisch Zuid-Afrikaanse pinotage en sauvignon blanc.

Fair Cape is gebouwd en ingericht voor hoogproductieve koeien. De dieren leven jaarrond in comfortabele, gekoelde loopstallen met een zachte vloer. Langs brede wandelpaden gaan ze naar de rustgevende en gekoelde melkstal, waar ze worden gemolken in een carrousel met 64 plaatsen. Daarin worden 360 koeien per uur gemolken. In de melkstal worden alle koeien telkens automatisch gewogen en alle gegevens over hun gezondheidstoestand worden automatisch opgeslagen. "Als ze ziek zijn of worden moet je dat weten voor zij het zelf weten en hetzelfde geldt voor het geval ze tochtig zijn", zegt Johannes Loubser. "Mastitis bijvoorbeeld is het grootste melkkoeienprobleem wereldwijd en dus moet je het voor zijn als je productieve koeien wil. Bij ons worden koeienproblemen automatisch gedetecteerd", aldus Johannes Loubser. Dierenwelzijn is een absolute prioriteit bij Fair Cape Dairies. "Je moet zelf ook dagelijks in de stallen komen", benadrukt Johannes. De stafleden worden voortdurend getraind en bijgeschoold en er wordt ook veel gebruikgemaakt van externe expertise (nutritionisten, dierenartsen, fokexperts, hygiënespecialisten, enz.).

Ook het leefmilieu krijgt speciale aandacht. Fair Cape was het eerste zuivelbedrijf in Zuid-Afrika dat zijn ecologische voetafdruk vermeldt op de verpakking. Die wordt gemeten met de internationaal erkende PAS 2050-methode (Global Carbon Exchange). Er wordt alles aan gedaan om die laag te houden. Het water wordt gezuiverd en hergebruikt, waardoor dagelijks 120.000 liter water wordt bespaard. Met de koemest worden de akkers bemest en het biologisch evenwicht in de bodem wordt in stand gehouden. De verpakkingen die terugkeren, worden hergebruikt.

"De verticale structuur met eigen valorisatie is zeer belangrijk omdat, onder meer vanwege de hoge voerkosten, versterkt door de droogte, de marge klein is", besluit Johannes Loubser. "Ook daarom is schaalgrootte noodzakelijk", voegt zijn broer Melt eraan toe. "Sinds de deregulering en de volatiliteit op de markt zijn de bedrijven ongebreidel uitgebreed en van de ruim 20.000 bedrijven 20 jaar geleden zijn er nog ruim 1.500 over." ←